

SOSYAL RİSK İLKESİNDE KANUNİ BİR YÖNTEM: 5233 SAYILI KANUN VE UYGULANMASI

Begüm İSBİR*

Öz

Terör eylemlerinden dolayı meydana gelen zararların karşılanması hususunda özel bir yasal düzenlemenin olmadığı dönemlerde idarenin sorumluluğuna ilişkin genel kurallar geçerli olmuş ve bu kurallar Danıştay içtihatlarıyla desteklenmişti. Bu dönemde mevcut bazı düzenlemeler de belli bir olaya yönelik çıkarılmıştı. Bunlar ise terör olaylarından kaynaklanan zararların giderilmesine hizmet etmemekteydi. Bu nedenle 2004 yılında terörden kaynaklanan zararların karşılanmasına yönelik 5233 sayılı Kanun yürürlüğe kondu. Bu kanunun amacı, terör eylemleri veya terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle maddi zarara uğrayan kişilerin zararlarının karşılanmasına ilişkin esasları ve usulleri belirlemektir. Bu çalışmada 5233 sayılı Kanunun kapsamı, yargı kararlarının Kanun'a yaklaşımı ve ortaya çıkan sorunlar incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Terör, sosyal risk, manevi zarar, kusursuz sorumluluk, hizmet kusuru.

A LEGAL METHOD ON PRINCIPLE OF SOCIAL RISK: APPLICATION OF LAW NO. 5233

Abstract

General principles of administrative liability was applicable on compensation to result from terror attacks, through a private law is not enforced. These rules are supported by the interpretations of Council of State. Current legal sources had legislated a determined evently in this period. Those had no particular quality in order to serve the compensation of damages grounded from terror attacks. Therefore in 2004, The Law Numbered 5233 has executed for the compensation of damages grounded from terror attacks. The main objective of this Law is assessment of the legal procedure within the compensation for the monetary damages result from terror attacks or the fight aganist terrorism. In this article, the concept of Law numbered 5233, the legal approach of judgement and the legal points of law has reviewed.

Key Words: Terror, social risk, emotional distress, strict liability, service defect.

---

* Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

GİRİŞ

Bu çalışmada terörün kaynaklandığı sebeplerden ziyade, terörün meydana getirdiği zararların hukuksal açıdan nasıl karşılanacağına ilişkin sorulara yanıt aranmaktadır. Bu bağlamda çalışmada öncelikle, terör faaliyetlerinden ne anlaşılması gerektiği, zarar kavramına nelerin dâhil olacağı, zararların karşılanması usulü ve 5233 sayılı Kanun'un bu hususlara ilişkin düzenlemelerine yer verilecektir.

1990'lı yıllarda, ülkemizde terör eylemlerinin artmasından dolayı bu eylemlerden zarar gören kişilerin, zararlarının karşılanmasına yönelik düzenlemelere gitme ihtiyacı belirmiştir. Bu bağlamda Danıştay içtihatları da oluşmaya başlamıştır. Ancak Danıştayın terör eylemlerinden kaynaklanan zararların karşılanmasına yönelik ilk içtihatları, genellikle idarenin hizmet kusurunun olup olmadığına ilişkindir. Özellikle terör eylemlerinin önceden öğrenilememesi, istihbarat bilgilerinin alınması konusunda idarenin hizmet kusuruna dayandırılmaktadır. Terör eylemlerinden dolayı idarenin sorumluluğu konusunda en önemli değişiklik, bu alanda sosyal risk ilkesinin uygulanmaya başlamasıyla meydana gelmiştir. Bu bağlamda, idarenin terör eylemlerinden kaynaklanan zararlardan sorumluluğu hususunda bir içtihat değişikliği olmuştur. Danıştay, içtihadını idarenin sorumluluğunda genel ilkelere göre tazminata hükmetmek yerine, sosyal risk ilkesine göre tazminata hükmetmek şeklinde değiştirmiştir.

Ülkemizde terör eylemlerinden zarar görenlerin artmasından dolayı, terörden kaynaklanan zararlarının tazminine yönelik yasal düzenlemelerin hazırlığına başlandı. Mevcut yasal düzenlemeler, sınırlı ve sadece belli bir alanla ilgili olup genel kanun niteliği taşımamaktaydı. Bu kanunlardan bazıları, doğrudan sosyal risk ilkesiyle ilgili olmayıp daha çok kişilerin mesleklerinden dolayı ortaya çıkan zararların karşılanmasını içeriyordu. Çıkarılan bu kanunlara örnek olarak kamu görevlilerinin görevlerinden kaynaklanan zararların giderilmesini öngören 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun verilebilir. Ancak bu Kanun, sosyal risk ilkesiyle değil, "mesleki risk ilkesiyle" ilgilidir.

Terör eylemlerinden doğan zararların karşılanmasıyla ilgili yürürlüğe konulan kanunları, özel kanun ve genel kanun olarak ikiye ayırmak mümkündür. Sadece belli bir olaya yönelik ve bir defaya mahsus olarak çıkarılmış olan, kanunların "genellik ve sürekliliği" özelliğini taşımayıp sübjektif bir kanun olan "Hakkari (Çukurca) ve Şırnak'taki terörist saldırılardan zarar görenlerin zararlarının karşılanmasına yönelik Kanun'dur¹.

Genel olarak idarenin sorumluluğu, idari etkinlikler nedeniyle bireylerin uğradıkları zararın tazminini içerir. Söz konusu tazmin yükümlülüğü, idarenin kendi

¹ 3838 sayılı Erzincan, Gümüşhane ve Tunceli İllerinde Vuku Bulan Deprem Afeti ile Şırnak ve Çukurca'da Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Kanun T. 28.8.1992, RG. 5.9.1993, Sayı: 21336.

kusuruyla ya da kusuru olmaksızın, faaliyetten yararlanan kişinin veya üçüncü bir kişinin şahısvırlığı ya da malvarlığında meydana gelen eksilmelerin karşılanmasıyla ilişkindir². Ancak idarenin sorumluluğu sadece kamu hizmetlerinin yürütülmesinden ya da idarenin faaliyetlerinden kaynaklanmaz. Terör eylemlerinden dolayı da bireyler, maddi ve manevi zarara uğramaktadır. İdare, sorumluluk hukuku kuralları çerçevesinde bireylerin maruz kaldıkları terör eylemlerinden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenmelerinden sorumlu olacaktır. Bu sorumluluk ise bireylerin mağduriyetlerinin giderilmesi noktasında kendisini gösterecektir.

Bireylerin terörden kaynaklanan mağduriyetlerinin giderilmesi ve zararlarının karşılanması için yasal düzenlemeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle kabul edilen 5233 sayılı Kanunun temel özellikleri, terör eylemlerinde zarar görenlerin bu zararlarının hangi usullerle karşılandığı, yargı içtihatları ve bilimsel görüşler çerçevesinde incelenecektir.

“İDARENİN SORUMLULUĞU” KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ

İdarenin sorumluluğu; idari faaliyetlerden dolayı idare ve bireyler arasında ortaya çıkan ve zarar gören bireylerin mali dengesinin yeniden kurulmasını sağlayan bir müessesedir. Özel hukukta, zarara uğrayan kişinin zararının tazmini, zarar verene aitken; kamu hukukunda “idarenin sorumluluğu” esastır³. İdarenin sorumluluğu genel olarak kusur sorumluluğu (hizmet kusuru) ve kusursuz sorumluluk şeklinde ikiye ayrılır.

1982 Anayasası'nın 125. maddesinin son fıkrası, “İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür” kuralıyla, idarenin sorumluluğunu genel olarak tanımlamaktadır. Ancak bu maddeden, kusur sorumluluğu ve kusursuz sorumluluk ayrımı anlaşılammamaktadır⁴. Kusur sorumluluğu, idarenin bir kamu hizmetinin yürütülmesi sırasında hizmetin kötü işlemesi, hiç işlememesi veya geç işlemesinden dolayı meydana gelen zararlardan dolayı, hizmet kusuru şeklinde karşımıza çıkar.

Kusursuz sorumluluk ise hem Fransa'da hem de Türkiye'de Danıştay içtihatları sonucunda gelişmiş bir kavramdır. Kusursuz sorumluluk, idarenin kamu hizmetlerini yürütürken, doğrudan idarenin kusuruna dayanmaksızın ortaya çıkan zararların, idari eylem veya işlem ile zarar arasında nedensellik bağı kurulması şartıyla ortaya çıkar. Kusursuz sorumluluk, her şeyden önce hukukun genel ilkeleri ve hakkaniyet gereğince doğar. Kusursuz sorumluluğun, içtihadi gelişimiyle

² Akyılmaz Bahtiyar, “İdari Yargıda Tazminat Şekilleri ve Hesaplanması”, Prof. Dr. Süleyman Arslan'a Armağan, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.6, Sayı:1-2, (Yıl: 1998), s. 165.

³ Atay, Ender Ethem, *İdare Hukuku*, Dördüncü Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2014, s. 688.

⁴ Günday, Metin, *İdare Hukuku*, İmaj Yayınevi, Ankara, 2011, s. 381.

bazı ilkeler de doğmuştur. Bu ilkeler, kusursuz sorumluluğun dayandığı, risk ilkesi ve kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi (fedakârlığın denkleştirilmesi) dir. Ancak bireylerin bir topluluk olarak yaşayıp ortak zararlara maruz kalmaları nedeniyle üçüncü bir kusursuz sorumluluk ilkesi daha oluşmuştur. Bu ilke, ortaya çıkan zararların sonuçlarıyla ilgili olarak nedensellik bağının aranmadığı, sosyal risk ilkesidir⁵. Terör eylemlerinden kaynaklanan zararların tazmini için Askeri Yüksek İdare Mahkemesi de, idari faaliyetlerin dışında kalan ve idareye yabancı kişilerce bireylere verilen zararların, nedensellik bağı aranmaksızın kusursuz sorumluluk gereği idarece tazmin edileceğine karar vermektedir⁶. Sosyal risk, bazı yazarlar tarafından “geniş anlamda hizmet kusuru” olarak tanımlanmıştır⁷.

İdarenin sorumluluğu belirlenirken öncelikle; idarenin hizmet kusurunun olup olmadığı değerlendirilir. Eğer idarenin hizmet kusuru yoksa, kusursuz sorumluluk hallerinden birisinin olup olmadığına bakılmalıdır.

Terör eylemlerinden dolayı idarenin sorumluluğu konusunda da genel olarak, idarenin kusursuz sorumluluğuna gidilir. Doktrinde bir görüşe göre, güvenlik kamu hizmetinin gereği gibi yürütülememesi nedeniyle idarenin sorumluluğu kademeli olarak tespit edilmelidir⁸. Bu sorumluluk türü belirlenirken idari yargı mercileri öncelikle, idarenin hizmet kusurunun olup olmadığını inceler. Hizmet kusuru yoksa ve şartlar tamamlanmışsa, idari yargı mercileri idarenin kusursuz sorumluluğuna karar verir⁹. Türk Hukuku’nda terör eylemlerinden dolayı kademeli bir sorumluluk belirleme esası kabul edilmişse de, Fransız Hukuku’nda “ağır hizmet kusurunun olması”, terör eylemleri için gerekli şarttır¹⁰.

Danıştay öncelikle hizmet kusurunu araştırmakta, hizmet kusuru yoksa kusursuz sorumluluğun şartlarını incelemekte, üçüncü aşamada ise sosyal risk ilkesinin koşullarının oluşup oluşmadığına bakmaktadır. Ancak idarenin kusursuz sorumluluğunun hukuki dayanağı şüphesiz ki, sosyal risk ilkesidir. Sosyal risk ilkesi, terör olaylarını önleyemeyen idarenin, ortaya çıkan zararı kusursuz sorumluluk ilkesi gereğince tazmin etmesine dayanır¹¹. Nitekim bu ilkenin uygulanabilmesi için meydana gelen olay, toplumun tümünü ilgilendirmeli ve ortaya çıkan

---

⁵ Sosyal risk ilkesine göre bireylerin zararlarının tazmin edilmesinin nedeni, idarenin bizzat sebep olduğu zararlar değildir. Burada idarenin kusursuz sorumluluğunun dayanağı, idarenin dışındaki yabancı kişilerin, idare tarafından önlenemeyen ya da önlenmesi çok daha büyük zararlara yol açan eylemlerdir.

⁶ AYİM, 2. Daire, E.2003/1038, K.2004/574, K.6.7.2004, AYİM Dergi No:20, AYİM, 2.Daire, E.2005/124, K.2005/762, T.18.10.2005, AYİM Dergi No.21 http://www.msb.gov.tr/Ayim/Karar/KararFihrist_adresinden_31.3.2016_tarihinde_alinmistir.

⁷ Yıldırım, Turan/Yasin, Melikşah/Kaman, Nur/Özdemir, Eyüp/Üstün, Gül/ Tekinsoy Okay, Özge, *İdare Hukuku*, Güncellenmiş 6. Baskı, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 946.

⁸ Çağlayan, Ramazan, *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, Asil Yayın-Dağıtım, Ankara, 2007, 311 vd.

⁹ Akyılmaz Bahtiyar, “Danıştay ve AYİM Kararlarında Hizmet Kusuru Sayılan Haller,” *Prof. Dr. Bilge Öztan’a Armağan*, Turhan Kitabevi, Ankara, (Yıl: 2008), s. 1148.

¹⁰ Çağlayan, a.g.k., 320.

¹¹ Atay, a.g.k., s. 743.

zarar toplumsal nitelikli bir riskin gerçekleşmesi sonucunda meydana gelmelidir. Ayrıca, ortaya çıkan zarar, yürütülen kamu hizmetinin doğrudan bir sonucu olmamalıdır. Bir başka ifadeyle, ortaya çıkan zarar ile idari eylem arasında bir nedensellik bağı kurulmamalıdır. Ancak son yıllarda sosyal risk ilkesinin ortadan kalkmaya başladığını, bu ilkenin yerini hizmet kusurunun aldığı da ileri sürülmektedir¹².

Öte yandan, terör eylemlerinden kaynaklanan zararların karşılanması konusunda idarenin sorumluluğunun hukuksal zemine kavuşmasını sağlayan en önemli gelişme, 5233 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesidir. Çünkü bu Kanun'un işlevi, terör eylemlerinden zarar gören gerçek ve tüzel kişilerin zararlarının, hızlı ve usul ekonomisine uygun bir şekilde nakdi veya aynı tazmin edilebilmesidir. Ayrıca bazı yazarlara göre 5233 sayılı Kanun, idarenin genel sorumluluk esaslarına kanun koyucu tarafından getirilen bir istisnadır¹³. Söz konusu Kanun, sosyal risk ilkesinin terör eylemleri bakımından oldukça somut halde uygulanmasını sağlamaktadır.

Özetle 5233 sayılı Kanun, terörden kaynaklanan zararların sosyal risk ilkesi çerçevesinde karşılanmasını sağlayan özel bir kanundur. Bir diğer ifadeyle, 5233 sayılı Kanun, sosyal risk ilkesinin kanunlaşmış halidir¹⁴. Ancak doktrinde bir görüşe terör olaylarında sosyal risk ilkesinin uygulanması, tamamen Türk Danıştay'ının bir icadıdır¹⁵. Dolayısıyla bu görüş taraftarlarına göre 5233 sayılı Kanun, sosyal risk ilkesinin "kanunlaşması" olarak nitelendirilmemeli, sosyal risk ilkesine dayanılarak yapılmış bir "düzenleme" olarak kabul edilmelidir¹⁶. Bu görüş, sosyal risk ilkesinin sadece teröre indirgenmemesini, terör dışındaki tabii afetler, kitle hareketleri gibi risklerin de sosyal risk içerisinde düşünülmesini desteklemektedir. Her ne kadar "sosyal risk" kavramı, "tabii afetler, kitle hareketleri gibi birçok nedenden kaynaklansa da, terörden kaynaklanan zararların karşılanmasını içeren 5233 Sayılı Kanun'un, "sosyal risk ilkesinin uygulanmasını sağlayan kanuni bir yöntem" olduğunun kabulü gerekir. Kanımızca 5233 sayılı Kanun'un sosyal risk ilkesinin kanunlaşmış hali olmadığını kabul etmek, ilkenin uygulanma etkisini azaltacaktır. Zira bu düşünceyle, sosyal risk ilkesinin içeriğini genişletmek, ilkenin uygulanmasını zorlaştıracaktır. Görüşümüzü destekleyen ve sosyal

¹² Köksal, Mustafa, "Sosyal Risk İlkesi Tarih mi Oluyor?", *Terazi Hukuk Dergisi*, Sayı: 42, (Şubat-2010), s. 99.

¹³ Kırtape, Ahmet, "5233 Sayılı Yasa Kapsamında Sosyal Risk İlkesi Gereğince Karşılanacak Zararlar ve İdarenin Sorumluluğunun Sınırları", *Terazi Hukuk Dergisi*, Sayı: 43, (Mart-2010), s. 147.

¹⁴ Benzer görüş için bkz. Atay, a.g.k., s.750.

¹⁵ Yazar, Fransız İdare Hukuku'nda terör olaylarının sosyal risk kapsamında yer almadığına da dikkat çekmiştir. Bkz. Gözler, Kemal, *İdare Hukuku*, C.II., Ekin Yayın-Dağıtım, Bursa, 2009, s. 1234.

¹⁶ Çıtak, H. Alperen, *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s.139.

risk ilkesinin uygulanma alanının dar tutulmasını savunan görüş, AZRAK'a aittir¹⁷. Çünkü sosyal risk ilkesi, terör olayları nedeniyle içtihatlarla geliştirilen bir ilkedir. Bu ilkeye tabii afetler, kitle hareketleri gibi faktörleri de eklemek, 5233 sayılı Kanun'un çıkarılma amacı ile uyumsuz¹⁸. Buna rağmen, bazı yazarlar sosyal risk ilkesini geniş anlamda kabul etmekte ve tabii afetler, kitle hareketleri gibi olayları da bu ilke kapsamında düşünmektedir¹⁹

Zira bu Kanun, terörden kaynaklanan zararların tazmininde "sulh usulünü" düzenleyen, mevcut uyuşmazlıkların yargıya intikal etmeden çözümlenmesini sağlayan bir tazminat hukuku uygulamasıdır. Bu bağlamda, 5233 sayılı Kanun'un sosyal risk ilkesinin kanunlaşmış hali olduğunu söylemek, kanımızca doğru bir yaklaşımdır. Kanaatimizce, "sosyal risk ilkesinin kanunlaşmış hali", terörden kaynaklanan zararların tazminini sağlayan usul kanunudur. Çünkü terör ve terörden kaynaklanan zararlar, sosyal risk oluşturması bakımından; tabii afetlerden ve kitle hareketlerinden daha sık ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle kanun koyucunun, toplumun maruz kaldığı terör riskini, diğer sosyal risk unsurlarına göre "daha etkili bir sosyal risk" olarak görmesi ve bunu özellikle kanunlaştırması, ülkemiz koşullarında yadırganmamalıdır.

---

¹⁷ Azrak, Ülkü, "İdarenin Toplumsal Muhatara (Sosyal Risk) Kuramına Göre Kusursuz Sorumluluğu", *Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler III. Sempozyumu*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1980, s.142-143.

¹⁸5233 sayılı Kanun'un Genel Gereğesi: "Ülkemiz, yıllarca süregelen yıkıcı ve bölücü terör saldırıları karşısında huzur ve güvenliğini, bölünmez bütünlüğünü koruma başarısını göstermiş, terörün insanlık dışı amaçlarına ulaşmasını engellemiştir. Ancak bu mücadele, teröre karşı direnen tüm ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de önemli ölçüde maddi ve manevi kayıplara sebep olmuş, birçok vatandaşımız malını ve canını kaybetmiştir.

Vatandaşlarımızın terör ve terörle mücadeleden doğan zararlarının sulhen karşılanabilmesi amacıyla yürürlüğe konulan, 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun 27.7.2004 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

5233 sayılı Kanunun kısa süre içerisindeki uygulamaları sonucunda, bazı sorunların Kanunun hazırlanması aşamasında öngörülememiş olması ya da Kanunun uygulanması aşamasında uygulayıcıların bazı konularda mütereddit kalmaları sebebiyle, Kanunda yeni düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Tasarı ile terörle mücadele esnasında zarar gören vatandaşlarımızın maddi zararlarının bürokratik iş ve işlemlere takılmadan en kısa süre içerisinde karşılanması amaçlanmaktadır."

<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1000m.htm>

¹⁹ Yıldız, Hayrettin, "İdarenin Sosyal Risk Sorumluluğunda İlliyet Bağı Meselesi," *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (Yıl:2016), Sayı:116, s. 145 vd.

5233 SAYILI KANUN VE KAPSAMI

Terör ve terörle mücadelede doğan zararların karşılanmasına yönelik çıkarılan bu Kanun'un kapsamı, 2. maddede belirtilmiştir. Buna göre; 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 1., 3. ve 4. maddeleri kapsamındaki eylemlerden kaynaklanan maddi zararlar, terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle ortaya çıkan maddi zararlar 5233 sayılı Kanun'a göre karşılanacaktır.

Söz konusu zararlara maruz kalan kişilerin kimler olduğuna da aynı madde yanıt vermektedir. Kanun kapsamında talep edilebilecek zararlar ikiye ayrılır: Gerçek kişilerin karşılaştığı maddi zararlar ve terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle zarar gören özel hukuk tüzel kişilerinin maddi zararları 5233 sayılı Kanun'un kapsamındadır.

5233 sayılı Kanun'a göre kural olarak, meydana gelen maddi zararlar idare tarafından karşılanır. Söz konusu maddi zararların karşılanması usulü ise sulh ile mümkündür. Ayrıca dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, terörden zarar gören kişi kavramının kanun koyucu tarafından geniş düşünülmesidir. Zira sadece gerçek kişiler değil, özel hukuk tüzel kişileri de terör nedeniyle uğradığı maddi zararı tazmin ettirebilecektir.

Kanun'un Geçici 1'inci maddesi de 2004 yılından önce meydana gelen zararların karşılanmasına yönelik bir kural içerir. Buna göre; bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde ilgili valilik ve kaymakamlıklara başvurmaları hâlinde, 19.7.1987 tarihi ile bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih arasında (2004 yılı) işlenen, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 1., 3. ve 4. maddeleri kapsamına giren eylemler veya anılan tarihler arasında terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle zarar gören gerçek kişiler ile özel hukuk tüzel kişilerinin, maddî zararları hakkında da bu Kanun hükümleri uygulanır. Bu maddeye göre yapılan başvurular, başvuru tarihinden itibaren iki yıl içinde sonuçlandırılır. Dolayısıyla Kanun, geçmişe yönelik olarak 1987-2004 yılları arasında terör eylemlerinden dolayı zarar gören kişilerin zararlarının giderilmesini sağlamıştır.

Kanun, Geçici 2. maddesinde de şöyle demektedir: *“19.7.1987 tarihinden bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar, görevleri başında iken terörden veya terörle mücadele sırasında zarar gören kamu görevlilerinden veya mirasçılardan, ilgili mevzuat uyarınca tazminat almış olup, ancak aldıkları tazminatın hesaplanma kriteri, bu Kanundan farklı olanlardan, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir yıl içinde ilgili valilik veya kaymakamlıklara başvurularına, yapılacak hesaplamada aldıkları tazminat ile bu Kanuna göre almaları gereken tazminat arasında fark bulunması halinde, eksik olan tutar yasal faiziyle birlikte ödenir. Ödenen tazminat tutarı fazla ise iade talep edilmez. Bu maddeye göre yapılan başvurular, başvuru tarihinden itibaren en geç bir yıl içinde sonuçlandırılır”*.

Söz konusu düzenlemede kanun koyucu, hak kayıplarının yaşanmasını engellenmesini amaçlamıştır.

5233 sayılı Kanunun terör eylemlerinden dolayı tazminle ilgili usul ve esasların, genel olarak idarenin sorumluluğuna dayanır mı sorusunun yanıtlanması gerekir.

İdarenin sorumluluğunun tarihsel gelişimi, öncelikle Kıta Avrupası Hukuku'nun geçerli olduğu ülkelerde kendini göstermeye başlamıştır. Özellikle idari yargı-adli yargı ayrımının benimsendiği dönemde, idarenin sorumluluğunun kamu hukuku ilkelerine göre belirlenmesi söz konusudur²⁰. Fransız İdare Hukuku'nda idarenin sorumluluğu, Blanco Kararı ile birlikte içtihatlarla gelişimini sürdürmüştür²¹. Devlet, faaliyetlerinden dolayı bireylerin uğradıkları zararların tazmininde, tıpkı özel hukuk kişilerinin sorumluluğunda olduğu gibi sorumlu olmaktadır. Ancak bu sorumluluğun türü, zaman içerisinde gelişmiş ve çeşitlenmiştir. Her şeyden önce idarenin sorumluluğunun türü, yürüttüğü kamu hizmetinin kuruluşu, işleyişi ya da personelin tutum ve davranışlarına göre değişmektedir. Zira idare, söz konusu hizmet ve faaliyetleri sırasında ortaya çıkan eksiklik ya da bozukluk sebebiyle “hizmet kusurundan” sorumlu olmaktadır. Kamu görevlisinin, “kişisel kusurundan” dolayı idarenin personele rücu etmesi gibi sorumluluğun yansıtılması mekanizmaları işletilmektedir. Sonuç olarak, hukuk devleti olmanın gereklerinden birisi de idarenin sorumluluğu çerçevesinde kişilerin uğradıkları zararların karşılanmasıdır.

5233 sayılı Kanun'a Göre “Terör” ve “Terörle Mücadele” Kavramları

Türkiye'nin “terör” ile tanışması yeni olmamakla birlikte son yıllarda verdiği mücadeleler ve ulusal güvenliğe karşı saldırıların yoğunlaşması, yeni çözümlerin bulunmasına yönelik bir “zorunluluğu” göstermektedir.

Genel olarak terör, insanlara “korku, “yılgınlık”, “endişe” gibi bilinçaltına etki edici duyguları aşulamakta ve her geçen gün bu duyguların daha yoğun bir şekilde davranışlarımızda hissedilmesine neden olmaktadır. Bilimsel açıdan yaklaşıldığında ise Latince kökenli “terrere” sözcüğü, “korkudan sarsıntı geçirme” veya “korkudan dehşete düşmeye sebep olma” anlamlarına gelir. Terör, aslında

²⁰ Akyılmaz Bahtiyar, Sezginer Murat, Kaya Cemil, *Türk İdare Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 143.

²¹ Yazar, idarenin sorumluluğunun özel hukuktaki tazmin yükümlülüğüne benzer şekilde geliştiğini, hatta idari yargıcın özel hukuktan esinlenerek tazminata hükmettiğini ifade etmektedir. Bkz. Atay, *a.g.k.*, s.688.

küresel bir kavram olup farklı kültürlerle, farklı siyasi sistemlere, farklı tarihi gelişimlere sahip olsalar da tüm devletlerin ortak kabul ettiği ve masum insanların korunmasını içeren bir mücadeleyi gerektirir²².

Hukuki anlamda terör, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu (TMK)'nun 1. maddesine göre; “*cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.*”

Türkiye'nin gerek asker gerekse sivil kaybı göz önüne alındığında toplam kırk bin vatandaşını kaybetmesiyle neredeyse Kurtuluş Savaşı'ndaki kayıp sayısına ulaşmıştır. Özellikle 1984-2000 yılları arasındaki dönemde artan terör olayları, Türkiye'de 2000 yılında bitme noktasına gelmiştir. Ancak özellikle 2003 yılından itibaren gerek siyasi gerekse dış politikadaki yönetim zaafının etkisiyle, terörün Türkiye'de yeniden tırmanışa geçtiğini söylemek mümkündür.

5233 sayılı Kanun kapsamında düşünülebilecek terörist faaliyetlerin neler olduğu, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 1., 3. ve 4. maddelerinde açıklanmıştır²³.

Terörle Mücadele Kanunu'nun 1. maddesinde yer alan bu düzenlemelerin yanında; 3. ve 4. maddelerinde de “*terör suçlarının tanımına*” yer verilmiştir²⁴.

²² Guiora, Amos, “Legislative and Policy Responses to Terrorism, A Global Perspective,” *San Diego Journal of International Law*, Vol. 7, No. 1, p. 125, November/December 2005; Case Legal Studies Research Paper No. 05-30. SSRN: <http://ssrn.com/abstract=793344> adresinden 31.3.2016 tarihinde ulaşılmıştır.

²³ Buna göre, 5233 sayılı Kanun'un kapsamına giren terör faaliyetleri cebir ve şiddet kullanarak;

- Baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek,
- Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak,
- Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek,
- Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek,
- Temel hak ve hürriyetleri yok etmek,
- Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.

²⁴ Terör Suçları: Madde 3 - (Değişik madde : 29/06/2006 - 5532 S.K 2.Mad) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 302, 307, 309, 311, 312, 313, 314, 315 ve 320 nci maddeleri ile 310 uncu maddesinin birinci fıkrasında yazılı suçlar, terör suçlarıdır.

Terör Amacı ile İşlenen Suçlar: Madde 4 - (Değişik madde : 29/06/2006 - 5532 S.K 3.Mad)

Aşağıdaki suçlar 1 inci maddede belirtilen amaçlar doğrultusunda suç işlemek üzere kurulmuş bir terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlendiği takdirde, terör suçu sayılır:

a) Türk Ceza Kanununun 79, 80, 81, 82, 84, 86, 87, 96, 106, 107, 108, 109, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 142, 148, 149, 151, 152, 170, 172, 173, 174, 185, 188, 199, 200, 202, 204, 210, 213, 214, 215, 223, 224, 243,

Bu durumda, 5233 sayılı Kanun'a göre terör kavramı, Terörle Mücadele Kanunu'nda yer aldığı şekliye anlaşılmalıdır.

5233 sayılı Kanun, sadece terör eylemlerinden doğan zararların karşılanmasında değil, aynı zamanda terörle mücadele faaliyetlerinden dolayı kişilerin uğradıkları zararların giderilmesinde de uygulanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, 5233 sayılı Kanun'un kapsamındaki bir başka husus ise terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle ortaya çıkan zararların karşılanmasıdır.

Hem terör eylemlerinden kaynaklanan hem de terörle mücadele faaliyetinden kaynaklanan maddi zararlar, 5233 sayılı Kanun'a göre tazmin edilmektedir. Gerek 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nu kapsamındaki eylemlerden kaynaklanan zararlar gerekse terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetlerden kaynaklanan zararların karşılanması için "zarar" kavramının da iyi tanımlanması gerekir.

5233 sayılı Kanun'a Göre "Zarar" Kavramı

5233 sayılı Kanun, zarar kavramıyla ilgili olarak iki önemli maddeye yer vermektedir. Bu maddelerden ilki; 7. maddedir. Maddeye göre karşılanacak zararlar;

"a) Hayvanlara, ağaçlara, ürünlere ve diğer taşınır ve taşınmazlara verilen her türlü zararlar.

b) Yaralanma, sakatlanma ve ölüm hâllerinde uğranılan zararlar ile tedavi ve cenaze giderleri.

c) Terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle kişilerin mal varlıklarına ulaşamamalarından kaynaklanan maddî zararlar" şeklinde sıralanır.

244, 265, 294, 300, 316, 317, 318 ve 319 uncu maddeleri ile 310 uncu maddesinin ikinci fıkrasında yer alan suçlar.

b) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan suçlar.

c) 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 110 uncu maddesinin dördüncü ve beşinci fıkralarında tanımlanan kasten orman yakma suçları.

ç) 10/7/2003 tarihli ve 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar.

d) Anayasanın 120 nci maddesi gereğince olağanüstü hal ilan edilen bölgelerde, olağanüstü halin ilanına neden olan olaylara ilişkin suçlar.

e) 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68 inci maddesinde tanımlanan suç.

Görüldüğü üzere Kanun, terör eylemleri sonucunda gerçek kişilerin sadece vücut bütünlüğünün uğradığı zararların karşılanmasını değil; aynı zamanda hayvanlara, ağaçlara, ürünlere ve diğer taşınır ve taşınmazlara verilen her türlü zararı da kapsamı içerisine almıştır. Bir başka ifadeyle kanun koyucu, zarar kavramını oldukça geniş düşünmüştür. Kanun koyucu, bireylerin sahip oldukları taşınır, taşınmaz malların, hayvanların, ürünlerin, ağaçların zarar görmesini dahi, “tazmini zorunlu zarar” kavramına dâhil etmiştir.

5233 sayılı Kanun’un 7. maddesinin (a) bendinde yer alan ve “hayvanlara, ağaçlara, ürünlere verilen her türlü zarardan” bahsedildiği için burada sınırlı sayı ilkesinin uygulanmaması gerekir. “Her türlü zarar” kavramının, somut olayın niteliğine göre genişletilmesi, bireylerin terör eylemlerinden kaynaklanan zararların azami düzeyde karşılanmasını sağlar. Dolayısıyla, idarenin 5233 sayılı Kanun’dan kaynaklanan sorumluluğunda “zarar” kavramının geniş anlamda düşünülmesi gerekir.

Öte yandan kanun koyucu, 5233 sayılı Kanun’un 7. maddesinde, “*terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle kişilerin malvarlıklarına ulaşamamalarından kaynaklanan maddi zararları*” da düzenlemiştir. Kişilerin malvarlıklarına ulaşamamaları, kanun koyucu tarafından “zarar” kavramına dâhil edilmiştir. Özellikle terör korkusuyla, taşınır ve taşınmaz mallarını bırakarak köylerini terk eden vatandaşlarımızın uğradığı zararlar, bu tür bir zarar kalemine örnek oluşturmaktadır. Güncel gelişmeler dikkate alınırca, bazı il ve ilçelerdeki terör eylemlerinden dolayı meydana gelen “sokağa çıkma yasakları nedeniyle ve vatandaşlarımızın evlerini terk etmeleri nedeniyle ortaya çıkan zararlar da, 5233 sayılı Kanun’un 7. maddesinde yer alan “kişilerin malvarlıklarına ulaşamamaları nedeniyle ortaya çıkan zarar” kapsamında düşünülmelidir.

Terör eylemlerinden kaynaklanan zararların tespiti, 5233 sayılı Kanun’un 8. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; “*7. maddede belirtilen zararlar, zarar görenin beyanı, adli, idari ve askeri mercilerdeki bilgi ve belgeler göz önüne alınarak olayın oluş şekli ve zarar görenin aldığı tedbirlere göre, zarar görenin kusur veya ihmalinin de göz önünde bulundurulması suretiyle, hakkaniyete ve günün ekonomik koşullarına uygun biçimde komisyon tarafından veya bilirkişi aracılığıyla belirlenir.*”

Dikkat edilecek olursa; zararın tespiti konusunda sadece bilgi ve belgeler değil, zarar görenin beyanı da etkilidir. Ayrıca zarar miktarının hesaplanabilmesi açısından olayın oluş şekli, zarar görenin tedbir alıp almadığı hususları da belirleyici olmaktadır. Hatta zarar görenin ihmalinin veya kusurunun olması, zarar miktarının artması veya azalmasına sebep olacaktır. Terör eylemlerinden kaynaklanan zararın miktarını etkileyen bir başka unsur ise “hakkaniyet ve günün ekonomik koşulları”dır. Zira hakkaniyet ve günün ekonomik koşullarına göre zarar miktarının tespit edilmesi oldukça belirsiz ve zordur. Kanımızca hakkaniyet ve günün ekonomik koşullarına göre zarar miktarının tespit edilebilmesi, somut

olaya ve yargı mercilerinin kararlarına göre şekillenmiştir. Aksi halde adaletsiz ve eşitlik ilkesine uymayan sonuçlarla karşılaşılabilir.

Terör eylemlerinden kaynaklanan zararların, aynı veya nakdi olarak tazmin edilmesi öngörülmüştür. Terör eylemlerinden dolayı zararın karşılanması yöntemi olarak, sadece belli bir paranın ödenmesi değil; bir eşyanın verilmesi veya bir hakkın iadesi biçimindeki tazmin de söz konusudur.

5233 Sayılı Kanun'un Kapsamı Dışında Kalan Zararlar

Kanun koyucu, 5233 sayılı Kanun'un uygulanmasında sulh yoluyla karşılanacak zararları tamamen serbest bırakmamış, bazı zarar kalemlerini, kapsam dışında tutmuştur. Bunlar, Kanun'un 2. maddesinin 2. fıkrasında altı bent halinde sayılmıştır:

a) Devletçe arazi veya konut tahsisi suretiyle yahut başka bir şekilde karşılanan zararlar.

b) Bir mahkeme kararı gereğince veya 4353 sayılı Maliye Vekâleti Baş Hukuk Müşavirliğinin ve Muhakemat Umum Müdürlüğünün Vazifelerine, Devlet Davalarının Takibi Usullerine ve Merkez ve Vilayetler Kadrolarında Bazı Değişiklikler Yapılmasına Dair Kanununun 30 uncu ve 31 inci maddeleri gereğince karşılanan zararlar.

c) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlâl edildiği gerekçesiyle Sözleşmenin 41 inci maddesine göre hükmedilen veya Sözleşme hükümleri uyarınca dostane çözüm yoluyla uzlaşılan tazminatın ödenmesi sonucunda karşılanan zararlar.

d) Terör dışındaki ekonomik ve sosyal sebeplerle uğranılan zararlar ile güvenlik kaygıları dışında kendi istekleriyle buldukları yerleri terk edenlerin bu sebeple uğradıkları zararlar.

e) Kişilerin kendi kasıtları sonucunda oluşan zararlar.

f) 3713 sayılı Kanununun 1 inci, 3 üncü ve 4 üncü maddeleri kapsamındaki suçlar ile terör olaylarında yardım ve yataklık suçlarından mahkûm olanların bu fiillerinden dolayı uğradığı zararlar” şeklinde sıralanır. Söz konusu zarar kalemlerinden birisi söz konusuysa, tazminata ilişkin 5233 sayılı Kanun uygulanmayacaktır. Bu bağlamda kanun koyucu, 5233 sayılı Kanun'un sadece belirli konularda uygulanmasını öngörerek, terörden kaynaklanan belli başlı zararların, tazmin edilmesini kolaylaştırmak istemiştir. 5233 sayılı Kanun'un uygulanmasında “terörden kaynaklanan zarar” kavramı, belirleyici bir ölçüttür.

5233 sayılı Kanun'un kapsamı dışında kalan zarar türü Kanun'un 1. maddesinde maddi zarardan bahsettiğinden dolayı manevi zarardır. Ancak Danıştay'ın

manevi tazminatın hukuki niteliği konusundaki görüşü; bu tazminat türünün “bir tatmin aracı olduğu” yönündedir²⁵.

Terör, bireylerin sadece malvarlığına değil, manevi varlığına da zarar verebileceğinden terör eyleminden kaynaklanan zararlar, sadece maddi zararları değil aynı zamanda manevi zararları da içermektedir. Kanun’un sadece maddi zararların karşılanmasını öngörmesi, hakkaniyetin gerçekleşmemesi nedeniyle yerinde değildir. Hatta Danıştay 15. Dairesi, son yıllarda terör nedeniyle maddi zararın yanında manevi zararın da 5233 sayılı Kanun kapsamında tazminine hükmetmektedir²⁶. Manevi zararların da yapılacak bir yasal değişiklikle, zarar kavramına dahil edilmesi gerekir. Zira terör eylemlerinin, bireyler üzerindeki psikolojik (manevi) etkisini anlamak hiç de zor değildir. Amacının korku ve yılgınlık olduğu bir terör eyleminin, manevi zarara yol açacağı açıktır.

Nitekim terörden kaynaklanan manevi zararların 5233 sayılı Kanun kapsamı dışında bırakılması, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne (AİHM) götürülmüş ve dava konusu yapılmıştır. *Aydın İçyer- Türkiye davası* olarak geçen 12.01.2006 tarihli davada²⁷; Tunceli-Ovacık Eğrikavak köyünde ikamet eden Aydın İçyer isimli vatandaş, terörle mücadelede dolayı maddi ve manevi zarara uğradığını iddia etmiştir. Bu nedenle İçyer, İstanbul’a taşınmak zorunda kalmıştır. 5233 sayılı Kanun’dan yararlanmak isteyen İçyer, 2001 yılında zararının Ovacık Kaymakamlığı tarafından maddi ve manevi zararlarının karşılanmasını talep etmiştir. Resmi kayıtlara göre ise köy sakinlerinin terör örgütü mensupları tarafından ölümle tehdit edilmelerinden dolayı, güvenlik güçleri, köylülerin can ve mal güvenliğinin sağlanması amacıyla köyü boşaltmıştır. İçyer, AİHM’ye yaptığı başvuruda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin “insan haklarına saygıyı” içeren 1. maddesinin, “adil yargılanma hakkının ihlalini” içeren 6. maddesinin, “özel hayatın ve aile hayatının korunmasını” içeren 8’inci maddesinin ve 1 No’lu Ek Protokol’ün 1. maddesinin²⁸ Türkiye tarafından ihlal edildiğini iddia etmiştir Başvuruda bulunan İçyer’in asıl iddiası, 5233 sayılı Kanun’un 7. maddesinin tüm zararları karşılamadığı yönündedir.

²⁵ Gönen, Eren, “İdari Yargıda Manevi Tazminat Meselesi,” www.danistay.gov.tr (erişim:18.3.2016).

²⁶ D15D., E. 2015/9058, K.2015/9314, T. 30.12.2015 tarihli kararı; D15D., E.2015/8734, K.2015/9227, T.24.12.2015, www.kazanci.com.tr adresinden 24.3.2016 tarihinde alınmıştır.

²⁷ AİHM, Başvuru No: 18888/02 ve Tarih: 12.01.2006 www.hukukturk.com (erişim:18.3.2016). Bu davanın “test dava” olduğuna ilişkin yorum için bkz. Çıtak, a.g.k., s. 137.

²⁸ AİHS 1 No’lu Ek Protokol’ün 1’inci maddesine göre; “Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Herhangi bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir.”

AİHM, İçyer'in bu iddialarını yerinde görmeyerek iç hukuk yollarının tüke-tilmediği kanısına vararak başvuruyu oybirliğiyle reddetmiştir²⁹. Ancak Mahkeme, terör eylemlerinden doğan zarar kalemleri içerisinde manevi zararın da düşünülebileceğini; manevi tazminatın, 5233 sayılı Kanun'un 12. maddesi uyarınca idare mahkemelerinden istenebileceğine karar vermiştir³⁰. Nitekim 12. maddenin son fıkrasına göre "*Sulh yoluyla çözülemeyen uyuşmazlıklarda ilgililerin yargı yoluna başvurma hakları saklıdır.*" düzenlemesine yer verilmiştir. Kanaatimizce de manevi tazminat istemleriyle ilgili olarak 5233 sayılı Kanun'da açık bir düzenleme olmamasına karşın; 12. maddenin son fıkrası gereğince idare mahkemelerinden genel hükümlere göre manevi tazminat talebinde bulunulabilir. Aksi halde, terörden kaynaklanan manevi zararların, karşılanamaması nedeniyle hakkaniyete uygun olmayan sonuçlar doğacaktır.

5233 sayılı Kanun'un kapsamında yer almayan bir zarar da, ilgilinin kendi kusurundan kaynaklanan zarardır. Bu bağlamda "kanuna dayanmaksızın yapılan bir gösteri yürüyüşünde öldürülen kişinin 5233 sayılı Kanun kapsamında olmadığına karar verilmiştir³¹.

5233 SAYILI KANUN'A GÖRE ZARARLARIN TAZMİNİ USULÜ

5233 sayılı Kanun'un 27.07.2004'ten itibaren yürürlüğe girmesindeki esas amaç, terör eylemlerinden dolayı zarar görenlerin, yargı organlarına gitmesine gerek kalmaksızın, olabildiğince hızlı bir şekilde zararlarını tazmin ettirebilmeleridir. Dolayısıyla 5233 sayılı Kanun, idarenin kusursuz sorumluluğu ile ilgili tazmin yükümlülüğünü genişleten bir nitelik taşımaktadır³².

5233 sayılı Kanun'a göre terör eylemlerinden dolayı zarara uğrayan kişilerin zararlarının karşılanması için öncelikle zarar tespit komisyonunun kurulması gerekir. Terör eylemlerinden dolayı bireylerin zararlarının karşılanması, aşağıdaki usule uygun olarak yerine getirilir:

1. Zarara uğrayan kişinin ilgili valiliğe veya kaymakamlığa başvurusu,
2. Zararın gerçekleştiği ilde, zarar tespit komisyonunun oluşturulması³³,

²⁹ Bazı yazarlar, AİHM'in bu yaklaşımını eleştirmektedir: "*Terör eylemleri sonucu kişilere verilen zararların, ister terör örgütünden ister teröristlerle güvenlik güçlerinin çatışmasından, isterse güvenlik güçlerinin eylemlerinden kaynaklanmış olsun, açılan tazminat davalarında idari yargının etkili bir iç hukuk yolu olarak görülmesine karşın, AİHM'in tavrı eleştirilmektedir.*" Tan, Turgut, *İdare Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2011, s.467, Gözübüyük, Şeref, "Terör Olayları ve Yönetimin Sorumluluğu," *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C.50, Sayı: 3-4, s.199.

³⁰ Kaya, Cemil, "Avrupa Konseyi'ndeki Gelişmeler Işığında 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun," *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt:3, Sayı: 10, 2007, s. 27.

³¹ D15D., E.2011/9263. (Yayınlanmamış Karar)

³² Kırtepe, a.g.m., s. 155.

³³ Kanun'un 4. ve 5. maddelerinde komisyonun oluşturulması ve komisyonun hangi görevlerinin olduğu düzenlenmiştir. Zarar tespit komisyonları illerde; bu Kanun kapsamında yapılacak başvurular üzerine on gün içinde

3. Zarar tespit komisyonunun, meydana gelen maddi zararı tespit etmesi,

4. Tespit edilen net zarara göre komisyon tarafından sulhname tasarısının hazırlanması,

5. Sulhname tasarısının imzalanması ve nakdi tazminatın, zarar görene ödemesi.

Söz konusu aşamalar, aslında zararın tespit edilmesi ve doğrudan sulh yoluna başvurulması tazmin sürecini hızlandırması bakımından olumludur. Özellikle yargı mercilerinin iş yükünün azalmasında, Kanun'un büyük rolü vardır. Bu bağlamda Kanun'a göre zararların karşılanması usulü, sadece aynı zamanda zarara uğrayan kişilerin bir an önce zararlarının karşılanmasını sağlar. Bu yönüyle terörden kaynaklanan zararların bu Kanun'a göre karşılanması usulü, hem uyumsuzluğun taraflarını hem de yargı mercilerini olumlu yönde etkilemektedir.

Zarar Tespit Komisyonlarına Başvurulması

Terör eylemlerinden ve terörle mücadele faaliyetlerinden dolayı maddi zarara uğrayan kişilerin, ilgili valiliğe veya kaymakamlığa başvuruda bulunmaları gerekir. Bu başvuru, 5233 sayılı Kanun'un 6. maddesinin 1. fıkrasına göre belli bir süreye tabidir. Bu süre, zarar konusu olayın öğrenilmesinden itibaren 60 gün içerisinde, her halde olayın meydana gelmesinden itibaren 1 yıl içerisinde yapılmalıdır.

---

kurulur. Komisyon, bir başkan ve altı üyeden oluşur. Valinin görevlendireceği vali yardımcısı komisyonun başkanı; maliye, bayındırlık ve iskân, tarım ve köyşleri, sağlık, sanayi ve ticaret konularında uzman ve o ilde görev yapan kamu görevlilerinden vali tarafından belirlenecek birer kişi ile baro yönetim kurulunca baroya kayıtlı olanlar arasından görevlendirilecek bir avukat komisyonun üyesidir. Komisyonun başkan ve üyeleri her yıl ocak ayının ilk haftasında yeniden belirlenir. Eski üyeler yeniden görevlendirilebilirler. İş yoğunluğuna göre aynı ilde birden fazla komisyon kurulabilir. Komisyon salt çoğunlukla toplanır ve kararlar üye tam sayısının salt çoğunluğuyla alınır. Komisyonun çalışma esas ve usulleri yönetmelikle belirlenir. Komisyonun görevleri şunlardır:

a) Zarar görenin veya mirasçılarının başvurusu hâlinde bu Kanun kapsamına giren bir zararın bulunup bulunmadığını tespit etmek.

b) Kamu kurum ve kuruluşları veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarınca uygulanmış projelerin, zararın giderilmesine katkıları; zarar görenin değerlendirebileceği enkaz ve diğer yararlar; sigorta şirketlerince veya ilgili mevzuata göre kamu kurum ve kuruluşları ile sosyal güvenlik kuruluşlarınca ödenen tazminatlar, tedavi ve cenaze giderleri ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan yapılan yardımların zarar miktarından mahsup edilmesi suretiyle belirlenen ve 9 uncu veya 10 uncu maddelere göre yapılan nakdi veya aynı ödeme miktarını içeren sulhname tasarılarını hazırlamak.

c) Sulhname tasarısının kabul edilmemesi veya 12 nci maddenin ikinci fıkrasına göre kabul edilmemiş sayılması hâllerinde bir uyumsuzluk tutanağı düzenleyerek bir örneğini ilgiliye tebliğ etmek.

d) Başvuranın, bu Kanun kapsamına giren bir zararının bulunmadığının tespit edilmesi hâlinde, buna ilişkin karar tutanağı düzenleyerek bir örneğini ilgiliye tebliğ etmek.

Başvuruda bulunacak kişiler de 6. maddede düzenlenmiştir. Buna göre;

- Zarar görenin kendisi,
- Zarar görenin mirasçıları,
- Zarar görenin yetkili temsilcileri başvuruda bulunacaktır.

Komisyona dava açma süresi içerisinde yapılan başvuru, nihai işlem sonucunun ilgiliye tebliğine kadar genel hükümlere göre dava açma sürelerini durdurur. Kişilerin hak kayıplarının önlenmesi bakımından, komisyona yapılan başvurunun, dava açma süresini durdurması öngörülmüştür.

Zarar Tespit Komisyonu'nun “Zararı” Tespit Etmesi

5233 sayılı Kanun'daki “zarar” kavramı, kanunun lafzi yorumuna göre “maddi zararları” kapsamaktadır.

Kanun'un 7. maddesine göre belirtilen zararlar, zarar görenin beyanı, adli, idarî ve askerî mercilerdeki bilgi ve belgeler göz önünde tutularak olayın oluş şekli ve zarar görenin aldığı tedbirlere göre, zarar görenin varsa, kusur veya ihmalinin de göz önünde bulundurulması suretiyle, hakkaniyete ve günün ekonomik koşullarına uygun biçimde komisyon tarafından doğrudan doğruya veya bilirkişi aracılığı ile belirlenir. Taşınmazlara ilişkin zarar tespitinde 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 11. maddesinde belirtilen kıymet takdiri esasları kıyasen uygulanır. Zarar tespit komisyonunun, hangi ölçüte göre zararı tespit edeceği, kanımızca yetersizdir. Özellikle tazminatın hesaplanmasına ilişkin kuralların, zarar tespit komisyonu tarafından dikkate alınıp alınmayacağı hususu belirsizdir.

Zarar tespit komisyonunun çalışması ve zararın tespit edilmesiyle ilgili, 5233 sayılı Kanun'un 17. maddesi dikkate alınarak, Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Yönetmelik çıkarılmıştır. 2004 yılından beri uygulanan bu yönetmelik, 5233 sayılı Kanun'da yer alan pek çok hükmü tekrar etmektedir. Ancak zarar tespit komisyonunun çalışma esasları ile ilgili az da olsa kurallara yer vermektedir. Yönetmeliğin 10. maddesine göre; “Komisyon ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından başvuru konusu ile ilgili her türlü bilgi, belge ve yardım isteyebileceği gibi, adli ve askeri teşkilat ile kolluk kuvvetleri dışında kalan diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanları bilirkişi olarak da görevlendirebilir. Komisyon, gerekli gördüğü uzmanları çalıştırabilir veya bunlardan görüş alabilir. Komisyon tarafından görevlendirilen kamu görevlileri öncelikli olarak komisyon tarafından verilen görevleri yerine getirirler”. Buna göre komisyonun, tüm kamu kurum ve kuruluşlarından bilgi ve belge isteme yetkisi bulunmaktadır.

Komisyonun, olayın oluş şeklini tespit edebilmesi ve gerçek zararı öğrenebilmesi için “keşif” yapma yetkisi de vardır. Aynı Yönetmeliğin 11. maddesinde,

zarar tespit komisyonunun keşif yapma yetkisi de düzenlenmiştir. Keşif, zarar tespit komisyonunun, zararın gerçek miktarını tespit edebilmesi için önemlidir. Zarar tespit komisyonunun keşif yetkisini usulüne uygun olarak kullanmaması, Danıştay kararlarından anlaşılacağı üzere, bir bozma sebebidir³⁴.

Tespit Edilen Net Zarara Göre Komisyon Tarafından Sulhname Tasarısı'nın Hazırlanması

Komisyon, doğrudan doğruya veya bilirkşi aracılığı ile yaptığı tespitten sonra 8. maddeye göre belirlenen zararı, 9. maddeye göre hesaplanan yaralanma, sakatlanma ve ölüm hâllerindeki nakdî ödeme tutarını, 10. maddeye göre ifa tarzını ve 11. maddeye göre mahsup edilecek miktarları dikkate alarak, uğranılan zararı sulh yoluyla karşılayacak safi miktarı belirlenecektir. Komisyonca, bu esaslara göre hazırlanan sulhname tasarısının örneği davet yazısı ile birlikte hak sahibine tebliğ edilecektir. Zararın hesaplanması yöntemi, genel olarak idarenin sorumluluğundaki zarar miktarının belirlenmesi usulüne ve yargı mercilerinin kabul ettiği hesaplama usullerine uygundur³⁵

Davet yazısında hak sahibinin sulhname tasarısını imzalamak üzere otuz gün içinde gelmesi veya yetkili bir temsilcisini göndermesi gerektiği, aksi takdirde sulhname tasarısını kabul etmemiş sayılacağı ve yargı yoluna başvurarak zararının tazmin edilmesini talep etme hakkının saklı olduğu belirtilir. Davet üzerine gelen hak sahibi veya yetkili temsilcisi sulhname tasarısını kabul ettiği takdirde, bu tasarı kendisi veya yetkili temsilcisi ve komisyon başkanı tarafından imzalanır. Sulhname tasarısının kabul edilmemesi veya ikinci fıkraya göre kabul edilmemiş sayılması hâllerinde bir uyuşmazlık tutanağı düzenlenerek birer örneği ilgiliye ve Bakanlığa gönderilir. Sulh yoluyla çözülemeyen uyuşmazlıklarda ilgililerin yargı yoluna başvurma hakları saklıdır. İlgililerin yargı yoluna başvurma

³⁴ Davacının, Bitlis İli, Mutki İlçesi, Üçadım Köyü, Kilk Mezrası'nda ikamet etmekte iken yaşanan terör olayları sebebiyle uğradığını iddia ettiği zararlarının tazmini istemiyle Sayılı Kanun uyarınca yaptığı başvurusunun reddine dair 27.5.2010 tarih ve 2010/1-519 Sayılı işlemin iptali istemiyle açılan dava sonucunda, Van 1. İdare Mahkemesi'nce; her ne kadar davalı idarece Üçadım Köyü'nde yaşayan tüm halkın yerleşim yerini terk etmediği gerekçesiyle davacıya ait başvurunun reddedildiği görülmekte ise de; davacının başvurusunun Kilk Mezrası'na dair olduğu ve bu Mezra'nın boşaldığı/boşaltıldığı da anlaşıldığından, anılan Mezra'nın terör olayı sebebiyle boşaltılması durumunda burada yaşayan kişilerin uğradığı zararlarının Sayılı Kanun gereğince karşılanması gerektiği açık olup, davacı tarafından Sayılı Kanun uyarınca yaptığı başvuru üzerine terör olayları sebebiyle zararlarının bulunup bulunmadığı araştırılarak ve anılan Mezrada yapılacak keşfe davacı ve/veya vekilinin de katılımının sağlanarak bir karar verilmesi gerekirken, Kilk Mezrası'na dair yeterli inceleme ve araştırma yapılmaksızın ve davacının mezrayı terk etmesine rağmen kendisine ait yapının zarar görmediği ve diğer mal varlığından da yararlandığı hususu açıkça ortaya konmaksızın tesis edilen işlemlerde hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle davaya konu işlemin iptali yolunda verilen kararın, hukuka uygun olmadığı ileri sürülerek temyizden incelenerek bozulması istenilmektedir". D15D., E. 2012/11422, K.2015/9231, T.24.12.2015. www.ka-zanci.com.tr adresinden 24.3.2016'da alınmıştır.

³⁵ Maddi zararın hesaplanmasına ilişkin özgün bir çalışma için bkz. Özgüldür, Serdar, "Zarar Hesabına Yöntem ve Uygulama Sorunlarına İlişkin Değerlendirmeler," *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*, Sayı:14, s. 4. <http://www.msb.gov.tr/Ayim/Makale/Makale> adresinden 31.3.2016 tarihinde ulaşılmıştır.

haklarının saklı olması, hukuk devleti ilkesine uygun bir düzenlemedir. Özellikle hak arama hürriyetinin gerçekleştirilmesini sağlar.

Sulhname Tasarısı'nın İmzalanması ve Nakdi Tazminatın Zarar Görene Ödenmesi

Sulhnamede belirlenen zararlar, sulhnamenin imzalanmasından sonra valinin onayı üzerine, ifa tarzına göre Bakanlık bütçesine bu amaçla konulan ödenekten karşılanır.

Bakanlık, ellibin Türk Lirasının üzerindeki aynı ifa veya nakdi ödemelerin Bakan onayı ile yapılmasını kararlaştırabilir. Bu miktar, her yıl 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 298. maddesi hükümleri uyarınca tespit ve ilan edilen yeniden değerlendirme oranında artırılır. Devlet, ödeme nedeniyle genel hükümlere göre sorumlulara rücu eder. Bu Kanun kapsamındaki rücu istemine ilişkin zamanışımı süreleri bir kat artırılarak uygulanır. Rücu mekanizması ile ilgili olarak 2015 yılında, 5233 sayılı Kanun'un 13. maddesinin 3. fıkrası yeniden düzenlenmiştir. Maddenin ilk halinde; *"Devletin ödeme nedeniyle genel hükümlere göre sorumlular hakkında rücu hakkı saklıdır"* şeklinde net olmayan bir kurala yer verilmiş; ancak yeni düzenleme ile rücuyla ilişkin zamanışımı sürelerinin nasıl uygulanacağına da açıklık getirilmiştir.

YARGI KARARLARINA GÖRE 5233 SAYILI KANUN'A İLİŞKİN HUKUKSAL SORUNLAR

Sosyal risk ilkesinin kanuni uygulaması olan 5233 sayılı Kanun, aslında idarenin faaliyet alanında meydana gelen ancak kamu hizmetlerinin yürütülmesiyle doğrudan ilgili olmayan zararların topluma paylaşılmasını sağlar³⁶. Bu bağlamda yargı mercileri, öncelikle idarenin sorumluluğunun türünü tespit ederken; hizmet kusuruna öncelik vermektedir. Sosyal risk ilkesine göre idarenin sorumluluğuna hükmederken yargı mercileri, idari eylemle zarar arasındaki nedensellik bağının olmamasına dikkat etmektedir. Bu ilke, özellikle yargı mercileri tarafından hakkaniyet gereği başvuru, aynı zamanda idareyi de koruyan bir ilke olarak ifade edilir³⁷.

Yargı kararlarına da konu olan 5233 sayılı Kanun'un uygulanmasında idarenin yüksek tazminat miktarlarını ödediği bir gerçektir³⁸. Bu nedenle Danıştay,

³⁶ Atay, Ender Ethem, Odabaşı, Hasan, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, İkinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010, 657.

³⁷ Yayla, Yıldızhan, *İdare Hukuku*, Beta Yayın-Dağıtım, İstanbul, 2009, s. 369.

³⁸ Tunceli'deki nakdi tazminat başvurularıyla ilgili olarak 2010 yılı için 8 milyon TL ödenek ayrılması, 5233 sayılı Kanun'un uygulanabilirliği açısından idarenin, ayrı bir bütçeye sahip olduğunu gösterir. Tunceli'de 2004 yılından günümüze kadar, zarar tespit komisyonunun karara bağladığı başvuru sayısı 17bin 393'tür.

bazı kararlarında mükerrer ödemeleri önlemek amacıyla, 5233 sayılı Kanun’u dar yorumlamaktadır. 2016 yılında Danıştay 15. Dairesi, 2006 yılında 5233 sayılı Kanun’dan yararlanan kişinin, eşinin edindiği taşınmaz maldan terör nedeniyle yararlanamamasından dolayı, 5233 sayılı Kanun’a göre bu eşe tazminat ödenmesini hukuka uygun bulmuştur³⁹. Ancak kanımızca, her iki eşin farklı taşınmazlara sahip olmaları nedeniyle, iki farklı zararın meydana gelmesi muhtemeldir. Bu nedenle Danıştay’ın katı tutumu yerine, her iki eşin farklı zamanlarda uğradıkları zararlarının, “mükerrer tazminat” kapsamında düşünülmeyip kendilerine ödenmesi isabetli olacağı düşünülmektedir.

5233 sayılı Kanun’a göre yapılacak olan tazminat ödemelerinde Danıştay, “bir yerleşim yerinin kısmen boşaltılmış olmasını” ilgililere tazminat ödenmesi için yeterli görmemektedir. Buna ilişkin güncel bir kararında Danıştay 15. Dairesi, 5233 sayılı Kanun’a göre terörden zarar gören kişilerin tazminata hak kazanabilmesini, “*terör nedeniyle yerleşim yerlerini tamamen boşaltmış olmaları*” koşuluna bağlamaktadır⁴⁰. Benzer şekilde, terör nedeniyle köyün tamamen boşaltılmış olmamasını, “*normal yaşamın kesintisiz olarak devam etmesi*” şeklinde

³⁹ “Sunulan bilgi ve belgelerden eşinden ayrı olarak 04.09.2006 edinme tarihli taşınmazlı bulunduğuna yönelik tapu senedin dosyada yer aldığı, davacının eşine ödenen tazminata dair malvarlığının davacının mülkiyetinde bulunan taşınmazdan ayrı olduğu, dolayısıyla davacının başvuru dosyasının eşinin dosyasından ayrı olarak ele alınması ve Komisyon tarafından Kanun ve Yönetmelikte öngörülen usulde davacının da katılımı sağlanarak yapılacak keşif sırasında davacıya, mülkiyetindeki ya da zilyetliğindeki taşınmazlarını gösterebilme ve bu şekilde iddialarını ispat edebilme hakkı tanınması, davacının başvuru dosyasıyla ilgili olarak öngörülen usulde ayrı bir inceleme ve değerlendirme yapılması gerekirken, davacının eşine aynı yerleşim yerinde bulunan taşınmaz taşınmaz malvarlığı için 24.01.2006 tarihli ve 70 Sayılı komisyon kararına istinaden tazminat ödendiği gerekçesiyle başvurusunun reddedilmesinde hukuka ayarlık bulunmadığı gerekçesiyle davaya konu işlemin iptali yolunda verilen kararın, hukuka uygun olmadığı ileri sürülerek temyizden incelenerek bozulması istenilmektedir. 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun “Kararın Bozulması” başlıklı 49. maddesinin 1. fıkrasında; temyiz incelemesi sonucu Danıştayın; a) Görev ve yetki dışında bir işe bakılmış olması, b) Hukuka aykırı karar verilmesi, c) Usul hükümlerine uyulmamış olunması sebeplerinden dolayı incelenen kararı bozacağı kuralına yer verilmiştir. Dosyadaki belgeler ile temyiz dilekçesindeki iddiaların incelenmesinden, temyiz istemine konu kararın hukuka ve usule uygun olduğu, kararın bozulmasını gerektirecek yasal bir sebebin bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Açıklanan nedenlerle; temyiz isteminin reddine, Elazığ 2. İdare Mahkemesi’nin 20/06/2013 tarih ve E:2013/102, K:2013/610 Sayılı kararının ONANMASINA, dosyanın Mahkemesine gönderilmesine, 2577 Sayılı Kanun’un 54. maddesinin 1. fıkrası uyarınca bu kararın tebliğ tarihini izleyen günden itibaren onbeş gün içinde karar düzeltme yolu açık olmak üzere, 28/01/2016 tarihinde oybirliğiyle karar verildi. D15D., E.2013/13283, K. 2016/307, T. 28.1.2016, www.kazanci.com.tr adresinden 24.3.2016 tarihinde alınmıştır.

⁴⁰ “5233 Sayılı Kanun’un yukarıda aktarılan maddelerinin değerlendirilmesinden; “terör eylemleri” veya “terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler” sonucunda bir yerleşim yerinin tamamen boşalmış/boşaltılmış olması sebebiyle malvarlığına ulaşamayan kişilerce uğranılan maddi zararın, sözü edilen Kanun hükümlerine göre idarece sulh yoluyla ödenmesi gerekir. Bir başka ifadeyle, bir yerleşim yerinin güvenlik sebebiyle idarece veya güvenlik kaygısıyla o yerleşim yerinde yaşayan halk tarafından “tamamen” boşaltılmış olması halinde, yerleşim yerinin boşaltılmasından yerleşim yerine dönüşün başladığı tarihe kadar uğranılan ve Kanun’da tek tek sayılmak suretiyle belirlenen maddi zararların idarece karşılanması mümkündür. Bu itibarla, bir yerleşim yerinde asgari güvenlik düzeyinin gerçekleştirilmiş olmasına ve bu yerde köy korucuları ile bunların alleleri dışındaki diğer köy halkının yaşamasına karşın, yerleşim yerinde yaşayan kişilerin bir kısmının, yerleşim yerini terk etmeleri sonucunda uğrandığı ileri sürülen maddi zararın, güvenlik kaygısından kaynaklandığından bahisle Sayılı Kanun hükümlerine göre idarece karşılanmasına olanak bulunmamaktadır” D15D., E. 2015/8227, K.2015/9313, T.30.12.2015 www.kazanci.com.tr adresinden 24.3.2016 tarihinde alınmıştır.

yorumlayarak 5233 sayılı Kanun kapsamında tazminatın ödenmeyeceğine karar vermektedir⁴¹. Danıştay, 5233 sayılı Kanun'un uygulanabilme koşullarını oldukça zorlaştırmaktadır. Özellikle kişilerin terörden zarar görmeleri için "köyle-rinin tamamen boşalmış" olmasına ilişkin bir koşulu aramak hakkaniyete uygun değildir.

Aynı hususa ilişkin Anayasa Mahkemesi de bir bireysel başvuruya ilişkin kararında⁴² şuna karar vermiştir: *"Yargılama dosyasında yer alan tespit tutanak-larından başvuruçunun, söz konusu yerleşim yerinden oğlunun terör örgütü men-supularınca kaçırılarak öldürülmesinden sonra ayrıldığı anlaşılmaktadır. Buna rağmen başvuruçunun talebinin 5233 sayılı Kanun kapsamında değerlendirile-bilmesi için yerleşim yerini terör eylemleri veya terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle terk edip etmediğinin belirlenmesi amacıyla kö-yün tamamen boşaltılıp boşaltılmadığı yönünde bir inceleme yapılarak sonuca ulaşılmamasının, söz konusu Kanun'un amacına uygun olmadığı anlaşılmaktadır. Oğlu, terör örgütü mensupularınca öldürülen başvuruçunun yerleşim yerini terör olaylarından kaynaklanan güvenlik kaygısıyla terk ettiği dosya kapsamındaki belgelerden açıkça anlaşılmasına rağmen aksi yönde karar verilmiş olması ne-deniyile yargılamaya bir bütün olarak bakıldığında, başvuruçunun Anayasa'nın 36. Maddesinde güvence altına alınan hakkaniyete uygun adil yargılanma hakkı-nun ihlal edildiği açıktır."* Söz konusu karar, kanımızca da isabetlidir. Çünkü terörden zarar gören kişiler için 5233 sayılı Kanun, taşınmazların tamamen bo-şaltulmasını öngörmemektedir. Diğer bir ifadeyle, 5233 sayılı Kanun'un uygula-nabilmesi için *"terörden kaynaklanan güvenlik kaygısı yeterlidir"*. Ayrıca böyle bir şartın aranması, sosyal risk ilkesinin etkisizleşmesine hatta hiç uygulanmama-sına neden olur. Dolayısıyla Danıştay'ın söz konusu kararını isabetli bulmamak-tayız.

5233 sayılı Kanun'un manevi tazminat taleplerinin kabul edilip edilmeyece-ğine ilişkin Danıştay'ın farklı kararlarına rastlanmaktadır. Danıştay 15. Dairesi, 2012 yılında verdiği bir kararda, manevi tazminata yer vermeyen 5233 sayılı Ka-nun'a uygun olarak, davacıların manevi tazminat taleplerinin reddedilmesi gerek-tiği görüşündedir⁴³. Ancak ilk derece mahkemesi, manevi tazminatın kabulüne ilişkin kararında ısrar etmiştir ve bu karar İdari Dava Daireleri Kurulu'nu tarafın-dan onanmıştır⁴⁴. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 2016 yılındaki bir diğer kararına göre; manevi tazminat; *"Patrimuanda meydana gelen bir eksil-meyi karşılamaya yönelik bir tazmin aracı olmayıp manevi tatmin aracıdır. Başka*

⁴¹ D15D., E. 2015/8700, K.2015/9225, T.24.12.2015 , www.kazanci.com.tr adresinden 24.3.2016 tarihinde alınmıştır.

⁴² AYM, Başvuru No. 2013/2738, T.16.7.2014.

⁴³ D15D., E.2011/9609, K. 2012/6920, T.17.2.2012. (Yayınlanmamış Karar)

⁴⁴ Batman İdare Mahkemesi'nin E. 2013/3898, K. 2014/334, 07.02.2014 tarihli ısrar kararı, DİDDK tarafından E.2015/217 sayılı ve 18.2.2016 tarihinde onanmıştır. (Yayınlanmamış Karar)

türlü giderim yollarının bulunmayışı veya yetersiz kalışı, manevi tazminatın parasal olarak belirlenmesini zorunlu hale getirmektedir.” şeklinde tanımlanmıştır⁴⁵. Dolayısıyla, “manevi zararların tazmini”, idarenin sorumluluğuna ilişkin genel hükümlere dayandırılmıştır. Zira 5233 sayılı Kanun’a göre maddi zararların tazmini, manevi zararların da karşılanmasına engel değildir.

Danıştay, manevi tazminata ilişkin içtihadını sürdürmektedir. 2007 yılında Ankara Ulus’ta meydana gelen terör saldırısı nedeniyle ağır yaralanan ve çalışamaz durumda olan kişinin maddi ve manevi tazminat taleplerini Danıştay 15. Dairesi kabul etmiştir⁴⁶. Benzer bir karar, İstanbul Güngören’de meydana gelen terör saldırısı nedeniyle, terörden zarar görenlere 5233 sayılı Kanun kapsamında tazminat ödenmesinde de söz konusudur. Danıştay, manevi tazminat taleplerini kabul ederek, 5233 sayılı Kanun’un “zarar” kavramını geniş yorumlamaktadır⁴⁷. Ancak Danıştay’ın manevi zararı hangi gerekçelerle kabul ettiği, karar metinlerinden anlaşılamamaktadır. Diğer bir ifadeyle Danıştay, manevi tazminatı 5233 sayılı Kanun kapsamına alırken hangi saike dayandığını, gerekçeli bir biçimde belirtmemektedir.

Kanımızca, manevi zararın açıkça kabul edilmediği 5233 sayılı Kanun’un ilgili maddelerinin, yeniden düzenlenmesi gerekir. Danıştay’ın güncel içtihatlarının 5233 sayılı Kanun’un manevi tazminata hükmedilmesinde dikkate alınması gerekir. Oldukça isabetli olan bu içtihat ile 5233 sayılı Kanun’da manevi tazminata ilişkin boşluk giderilmektedir. Ancak Danıştay bir kararında, manevi tazminata ilişkin bir kuralın 5233 sayılı Kanun’da yer almamasını bir eksiklik olarak görmemiştir⁴⁸. Buna göre Danıştay, terör eylemlerinden dolayı 5233 sayılı Kanun’a göre manevi tazminata hükmedilmesinde Anayasa’nın 2. maddesinde yer alan “sosyal devlet ilkesinin”, Anayasa’nın 125. maddesiyle birlikte düşünülmesi

⁴⁵ Batman İdare Mahkemesi’nin E. 2013/3898, K. 2014/334, 07.02.2014 tarihli ısrar kararı, DİDDK tarafından E.2015/217 sayılı ve 18.2.2016 tarihinde onanmıştır. (Yayınlanmamış Karar)

⁴⁶ Davacılar tarafından, 22.5.2007 tarihinde Ankara Ulus Anafartalar Çarşısı önünde meydana gelen patlamada yaralanan ‘ın yaralanması sonrasında sürekli ağır özürlü duruma geldiği ve çalışma gücünü yitirdiği ileri sürülerek adına 300.000,00 TL maddi, 100.000,00 TL manevi; anne adına 20.000,00 TL, baba adına 20.000,00 TL ve kız kardeş adına 10.000,00 TL manevi olmak üzere toplam 450.000,00 TL tazminatın olay tarihinden itibaren yürütülecek faizi ile birlikte ödenmesine karar verilmesi istemiyle açılan dava sonucunda, Ankara 16. İdare Mahkemesi’nce; Dairemizin bozma kararına uyularak davacılardan yaralanan adına 10.000,00 TL, anne ve baba adına ayrı ayrı 5.000,00’er TL, kardeş adına 2.500,00 TL manevi tazminatın ödenmesine yönelik olarak verilen kararın, taraflarca hukuka uygun olmadığı ileri sürülerek temyizden incelenerek bozulması istenilmektedir. Açıklanan nedenlerle; temyiz isteminin reddine, Ankara 16. İdare Mahkemesi’nin 22.4.2015 tarih ve E:2015/848, K:2015/496 Sayılı kararının ONANMASINA, dosyanın Mahkemesine gönderilmesine, 2577 Sayılı Kanun’un 54. maddesinin 1. fıkrası uyarınca bu kararın tebliğ tarihini izleyen günden itibaren onbeş gün içinde karar düzeltme yolu açık olmak üzere, 30.12.2015 tarihinde oyçokluğuyla karar verildi” D15D., E. 2015/9058, K.2015/9314, T. 30.12.2015 tarihli kararı, www.kazanci.com.tr adresinden 24.3.2016 tarihinde alınmıştır.

⁴⁷ D15D., E.2015/8734, K.2015/9227, T.24.12.2015, www.kazanci.com.tr adresinden 24.3.2016 tarihinde alınmıştır.

⁴⁸ DİDDK, E. 2013/1489, K.2014/1219, T. 26.3.2014. (Yayınlanmamış Karar)

gerektiğini vurgulamıştır. Buna ilişkin kararda şöyle denilmektedir: “Manevi tazminat miktarının idare organlarınca takdir edilmesini sağlayacak şekilde yasayla belirlenmesi, müessesenin niteliği ile bağdaşmayacağından yasa koyucunun bunu yasada açıkça öngörmesini beklemek de gerçekçi değildir”. Dolayısıyla Danıştay, manevi zararların tazmininde 5233 sayılı Kanun’daki boşluğun “idarenin sorumluluğuna ilişkin genel hükümlerle” doldurulacağını ve yasa koyucunun sadece maddi zararları 5233 sayılı Kanun kapsamına dâhil etmesinin yadırganacak bir durum olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

5233 sayılı Kanun’un kapsamındaki “zarar gören” kavramı, Danıştay tarafından katı yorumlanmaktadır. Bu bağlamda bir kamu tüzel kişisi tarafından kiraya verilen bir taşınmazı işleten özel hukuk tüzel kişisinin tazminat talebini, kabul etmemektedir⁴⁹. Bu bağlamda, Danıştay’ın “doğrudan zarar gören gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisinin” tazminata hak kazanacağına dair içtihadının oluştuğu açıktır. Danıştay’ın bu görüşüne katılmak mümkün değildir. Çünkü bir kamu tüzel kişisi tarafından kiraya verilen bir taşınmazı kiralayan gerçek veya tüzel kişinin terör eylemlerinden zarar görmesi ve tazminat talep etmesi mümkündür. 5233 sayılı Kanun’da zarar gören kavramı, gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi olarak kabul edilmektedir. Somut olay yeniden incelendiğinde; bir kamu tüzel kişisinin, özel hukuk ilişkisine dayalı olarak kiralayan konumunda bulunması, kiracı konumundaki şirketin, 5233 sayılı Kanun’dan yararlanmasına engel değildir.

5233 sayılı Kanun’un uygulanmasında başvuru süresi bakımından da Danıştay, bazı içtihatlar geliştirmiştir. Özellikle kanuna uygun olarak, zarar tespit komisyonuna başvuru süresinin azami 1 yıl olduğuna ilişkin kural oldukça açıktır⁵⁰. Zarar tespit komisyonunun nihai kararının ilgiliye tebliğinden itibaren 60 gün

⁴⁹ “Dava dosyasının incelenmesinden; Hakkari İli, Merkez İlçesi, Erziki mevkiinde bulunan ve mülkiyeti Hakkari İl Özel İdaresi’ne ait olan kum eleme ve yıkama elek şantiyesinin 01.11.1994 tarihinden itibaren 1 yıl süreyle Tekser İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş.’ye kiralandığı, anılan şirket tarafından da tesisin 04.07.1995 tarihinde 1 yıl süreyle davacıya kiralandığı, daha sonra bu sürenin sona ermesi üzerine sözleşmenin süresinin 1 yıl daha uzatıldığı, ancak Hakkari İl Özel İdaresi tarafından Tekser İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş. ile olan kira sözleşmesinin süresinin uzatılmadığı, terör örgütü mensuplarınınca 18.07.1996 tarihinde yapılan saldırı sonucu tesisin, tesiste bulunan kamyonun ve prefabrik evlerinin yakıldığı, daha sonra davacının zarara uğradığından bahisle oluşan zararının Sayılı Kanun kapsamında tazmini amacıyla davalı idarelere başvurduğu, başvurunun Sayılı Kanun kapsamında olduğunun Zarar Tespit Komisyonu’na kabul edildiği, bunun üzerine davacının uğradığı ileri sürülen zararın tespiti amacıyla araştırma ve inceleme yapıldığı, yapılan araştırma ve inceleme sonucunda davacının inşaat imalatları, makine tesisat imalatı ve elektrik tesisat imalat bedeli olmak üzere toplamda 861.066,44-TL zarara uğradığının belirtildiği, bu miktara dair sulhnamenin düzenlendiği, ancak bazı zarar kalemlerinde tereddüte düşüldüğünden bahisle Zarar Tespit Komisyonu’na yeniden araştırma yoluna gidildiği, tekrardan yapılan araştırma sonucu ise, tesisin mülkiyetinin Hakkari İl Özel İdaresi’ne ait olduğu, bu idare tarafından tesisin Tekser Sanayi ve Ticaret A.Ş.’ye kiralandığı, kira sözleşmesinin üçüncü şahısları bağlamadığı, davacının da sosyal sigortalar tescil kaydının bulunmadığından bahisle başvurusunun reddi üzerine bakılan davanın açıldığı anlaşılmaktadır”. D15D., E. 2015/9212, K.2015/9217, T.24.12.2015, www.kazanci.com.tr adresinden 24.3.2016 tarihinde alınmıştır.

⁵⁰ D10D., E. 2008/6676, K. 2009/815, 10.02.2009 www.kazanci.com.tr adresinden 25.3.2016 tarihinde alınmıştır.

içinde iptal davası açılabilir. Ancak zarar tespit komisyonuna ikinci bir başvuruda bulunulması, iptal davası açma süresini canlandırmaz⁵¹.

Danıştay'ın bir diğer içtihadı ise terör olaylarından kaynaklanan zararların tazmininde, 5233 sayılı Kanun'a öncelik tanınmasına ilişkindir⁵². 2003 yılında Be-yoğlu'ndaki İngiltere Başkonsolosluğu önünde meydana gelen bombalı terör saldırısında zarar gören kişiler, 5233 sayılı Kanun'dan yararlanmak suretiyle zararlarının tazminini talep etmektedir. Talebi yerinde gören ilk derece mahkemesinin aksine Danıştay 10. Dairesi⁵³: "*Dava konusu olayda davacıların zararının terör eylemi sonucu gerçekleştiği sabit ise de terör eylemiyle ilgili olarak herhangi bir ihbar ya da istihbari bilgi intikal edip etmediği, meydana gelen zararın oluşumuna herhangi bir kamu idaresinin katkısının bulunup bulunmadığı, diğer bir ifadeyle, oluşan zararın idarenin hizmet kusurunu veya kusursuz sorumluluğunu gerektirecek herhangi bir işlem veya eylem olup olmadığının araştırılması gerekir. ... Mahkemece böyle bir araştırma yapılmaksızın sosyal risk ilkesine göre tazminata hükmedilmesinde hukuki isabet görülmemektedir.*" demektedir. Danıştay 10. Dairesi, söz konusu kararında, "bir eylemin terörden kaynaklanmasını" 5233 sayılı Kanun'a göre tazminata hükmedilmesi için yeterli görmemiştir. Bu bağlamda Danıştay, terör eyleminden kaynaklansa bile hizmet kusurunun olup olmadığının öncelikle incelenmesinden yanadır. Ancak ilk derece mahkemesinin ısrar kararı üzerine DİDDK, söz konusu uyuşmazlıkla ilgili olarak 2016 yılında verdiği nihai kararlar, terör eylemlerinden kaynaklanan zararların tazmininde doğrudan 5233 sayılı Kanun'un uygulanmasına yönelik bir içtihat geliştirmiştir⁵⁴.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sosyal risk ilkesi, bireylerin toplum halinde yaşamalarından dolayı uygulanması zorunlu hale gelen bir ilkedir. Özellikle idari eylemle zarar arasında nedensellik bağının aranmaması, sosyal risk ilkesinin karakteristik özelliğidir⁵⁵. Terör eylemlerinden veya terörle mücadelede kaynaklanan zararların tazmininde 5233 sayılı Kanun'a dayanılması, yargının iş yükünün azaltılmasını sağlayan ve zararın tazmini kolaylaştıran bir hukuki yoldur.

⁵¹ D10D., E. 2008/8710, K. 2008/8137, 19.11.2008. www.kazanci.com.tr adresinden 25.3.2016 tarihinde alınmıştır.

⁵² DİDDK., E.2015/2933, T.18.2.2016. (Yayınlanmamış Karar)

⁵³ D10D., E. 2008/4932, K.2013/1006, T.12.2.2013.

⁵⁴ DİDDK., E.2015/2933, T.18.2.2016. (Yayınlanmamış Karar)

⁵⁵ Özay, İl Han, *Günışığında Yönetim*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2004, s. 850. Sosyal risk ilkesinde zarar ile zararı meydana getiren olay arasında nedensellik bağının aranması gerektiğini savunan görüş için bkz. Gözler, a.g.k., s. 1232.

Usul ekonomisi ve zaman kayıplarının önlenmesi adına sulh yolu ile çözüme gidilmesi gerçekçi bir yaklaşımdır. Sulh yoluna rağmen idari yargıya gidilip gidilmeyeceği tartışılabilir. 5233 sayılı Kanun'un 12. maddesinin 3. fıkrasında yer alan kuralın lâfzî yorumuna göre sulh yolu ile çözüme kavuşturulan hususlar için yargı yoluna gidilemeyeceği; ancak sulh yolu ile çözülemeyen hususlarda gidilebileceği görüşündeyiz. Aksi halde, sulh yoluna rağmen idari yargıya gitmek, 5233 sayılı Kanun'un amacına aykırı olur ve kanunun uygulamasını etkisiz hale getirir.

Manevi zararların Kanun'da açıkça öngörülmediği bir gerçektir. Bu zararların karşılanıp karşılanamayacağı konusunun Kanun'da net olarak düzenlenmesini önermekteyiz. Özellikle Danıştay'ın son yıllardaki içtihatlarında manevi zararları dikkate alma eğiliminin, kanun koyucu tarafından da dikkate alınması gerekir. Ancak Kanun'daki söz konusu boşluğa rağmen Anayasa'nın 125. maddesi ve 2577 sayılı İYUK'un 13. maddesine göre manevi tazminatın genel hükümlere göre talep edilebileceği de açıktır. Ancak yine de Kanun'un manevi tazminat talepleri açısından da uygulanabilir olması, Kanun'da uygulama birliğini sağlayarak, zaman kayıplarını önleyecektir.

KAYNAKÇA

- Akyılmaz, Bahtiyar; "Danıştay ve AYİM Kararlarında Hizmet Kusuru Sayılan Haller," *Prof. Dr. Bilge Öztan'a Armağan*, Turhan Kitabevi, Ankara, (Yıl: 2008), s. 1129-1162.
- Akyılmaz, Bahtiyar; "İdari Yargıda Tazminat Şekilleri ve Hesaplanması," *Prof. Dr. Süleyman Arslan'a Armağan, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.6, Sayı:1-2, (Yıl: 1998).
- Akyılmaz, Bahtiyar; Sezginer, Murat, Kaya, Cemil; *Türk İdare Hukuku*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2015.
- Atay, Ender Ethem, *İdare Hukuku*, Dördüncü Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2014.
- Atay, Ender Ethem, Odabaşı, Hasan; *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, İkinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010.
- Azrak, Ülkü, "İdarenin Toplumsal Muhatara (Sosyal Risk) Kuramına Göre Kusursuz Sorumluluğu", *Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler III. Sempozyumu*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1980.
- Çağlayan, Ramazan; *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, Asil Yayın-Dağıtım, 2007.
- Çıtak, H. Alperen, *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014.

- Gönen, Eren, “İdari Yargıda Manevi Tazminat Meselesi,” www.danistay.gov.tr (erişim:18.3.2016).
- Gözler, Kemal, *İdare Hukuku*, C.II., Ekin Yayın-Dağıtım, Bursa, 2009.
- Gözübüyük, Şeref, “Terör Olayları ve Yönetimin Sorumluluğu,” *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C.50, Sayı: 3-4, s.193-199.
- Guiora, Amos, “Legislative and Policy Responses to Terrorism, A Global Perspective,” *San Diego Journal of International Law*, Vol. 7, No. 1, p. 125, November/December 2005; Case Legal Studies Research Paper No. 05-30. SSRN: <http://ssrn.com/abstract=793344> adresinden 31.3.2016 tarihinde ulaşılmıştır.
- Günday, Metin; *İdare Hukuku*, İmaj Yayınevi, Ankara, 2011.
- Kaya, Cemil; “Avrupa Konseyi’ndeki Gelişmeler Işığında 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşıllanması Hakkında Kanun,” *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C.3, S.10, (Yıl: 2007).
- Kırtepe, Ahmet; “5233 Sayılı Yasa Kapsamında Sosyal Risk İlkesi Gereğince Karşılancak Zararlar ve İdarenin Sorumluluğunun Sınırları,” *Terazi Hukuk Dergisi*, S. 43, (Mart-2010), s. 145-155.
- Köksal, Mustafa; “Sosyal Risk İlkesi Tarih mi Oluyor?,” *Terazi Hukuk Dergisi*, S. 42, (Şubat-2010), s. 87-105.
- Özay, İl Han, *Günüşiğinde Yönetim*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2004.
- Özgüldür, Serdar, “Zarar Hesabına Yöntem ve Uygulama Sorunlarına İlişkin Değerlendirmeler,” *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*, Sayı:14, s.1-14. <http://www.msb.gov.tr/Ayim/Makale/Makale> adresinden 31.3.2016 tarihinde ulaşılmıştır.
- Tan, Turgut, *İdare Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2011.
- Yayla, Yıldızhan, *İdare Hukuku*, Beta Yayın-Dağıtım, İstanbul, 2009.
- Yıldırım, Turan/Yasin, Melikşah/Kaman, Nur/Özdemir, Eyüp/Üstün, Gül/ Tekinsoy Okay, Özge, *İdare Hukuku*, Güncellenmiş 6. Baskı, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015.
- Yıldız, Hayrettin, “İdarenin Sosyal Risk Sorumluluğunda İliyet Bağı Meselesi,” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (Yıl:2016), Sayı:116, s.136-177.

Yargı Kararları:

- AYİM, 2. Daire, E.2003/1038, K.2004/574, K.6.7.2004, AYİM Dergi No:20. <http://www.msb.gov.tr/Ayim/Karar/KararFihrist> adresinden 31.3.2016 tarihinde alınmıştır.
- AYİM, 2.Daire, E.2005/124, K.2005/762, T.18.10.2005, AYİM Dergi No.21 <http://www.msb.gov.tr/Ayim/Karar/KararFihrist> adresinden 31.3.2016 tarihinde alınmıştır.
- AİHM, Başvuru No: 18888/02 ve Tarih: 12.01.2006 www.hukukturk.com (erişim:18.3.2016).
- AYM, Başvuru No. 2013/2738, T.16.7.2014.
- D10D., E. 2008/8710, K. 2008/8137, 19.11.2008. www.kazanci.com.tr adresinden 25.3.2016 tarihinde alınmıştır.
- D10D., E. 2008/6676, K. 2009/815, 10.02.2009 www.kazanci.com.tr adresinden 25.3.2016 tarihinde alınmıştır.
- D15D., E.2011/9609, K. 2012/6920, T.17.2.2012 (Yayınlanmamış Karar)
- D10D., E. 2008/4932, K.2013/1006, T.12.2.2013. (Yayınlanmamış Karar)
- DİDDK, E. 2013/1489, K.2014/1219, T. 26.3.2014. (Yayınlanmamış Karar)
- D15D., E. 2012/11422, K.2015/9231, T.24.12.2015. www.kazanci.com.tr adresinden 24.3.2016'da alınmıştır.
- D15D., E. 2015/8700, K.2015/9225, T.24.12.2015 , www.kazanci.com.tr adresinden 24.3.2016 tarihinde alınmıştır.
- D15D., E. 2015/9212, K.2015/9217, T.24.12.2015, www.kazanci.com.tr adresinden 24.3.2016 tarihinde alınmıştır.
- D15D., E.2015/8734, K.2015/9227, T.24.12.2015, www.kazanci.com.tr adresinden 24.3.2016 tarihinde alınmıştır
- D15D., E. 2015/8227, K.2015/9313, T.30.12.2015 www.kazanci.com.tr adresinden 24.3.2016 tarihinde alınmıştır.
- D15D., E. 2015/9058, K.2015/9314, T. 30.12.2015 tarihli kararı, www.kazanci.com.tr adresinden 24.3.2016 tarihinde alınmıştır.
- D15D., E.2013/13283, K. 2016/307, T. 28.1.2016, www.kazanci.com.tr adresinden 24.3.2016 tarihinde alınmıştır.
- DİDDK., E.2015/2933, T.18.2.2016. (Yayınlanmamış Karar)
- DİDDK, E.2015/217, T. 18.2.2016. (Yayınlanmamış Karar)